

СТАНОВИЩЕ

по процедура за защита на дисертационния труд на Тотка Петрова Григорова за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, Област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата; Научна специалност „Науки за културата” на тема: „Между светлината и словото – архангелските образи в иконографията"

от проф. д-р. Здравко Каменаров,
Катедра „Стенопис“, НХА

Последните десетилетия в историята на България се свързват с едни от най-сложните и динамични периоди в политически, икономически и културен аспект. Драстичните промени в обществото рефлектират в множество насоки, една от които е нарастване на потребността от духовни ценности - като съзидателна сила, без която реформацията на живота се обезсмисля. Възроденият интерес към националната традиция, базираща се на християнската култура, започва да се очертава като тенденция, жизнено важна за съхраняването и духовното възраждане на обществото. В хаоса от възможности за избор на развитие и самоидентификация на нацията в посттоталитарния период християнството се явява за мнозина алтернатива на рационалните и прагматични рамки на съвременната цивилизация. В един по-широк смисъл християнската култура се явява антитеза на съвременната комерсиална и материална среда. В контекста на казаното, логично е да се очакват творчески и научни изслезвания в тази насока.

Дисертационният труд на Тотка Петрова Григорова е съобразен с изискванията на пловдивски университет „Паисий Хилендарски за присъждане на образователна и научна степен "доктор". Темата, на която е посветена дисертацията, не е разработвана

до сега и запълва една важна информационна празнина. Тя е особено актуална с оглед на все по-голямото приложение на иновативни методи и материали в реставрацията на произведенията на изкуството. Отбелязаното заглавие Между светлината и словото – архангелските образи в иконографията определя конкретните насоки на изследването. Трудът притежава добре структурирана теоретична част с богат фактологичен материал и задълбочени анализи. Експерименталната част представлява интерес за сферата на изкуствознанието и изобразителните изкуства - от гледна точка на опазването на културното наследство, и представянето на новаторски подход в реставрацията.

Дисертацията се състои от увод, три глави, заключение, библиография и две приложения, справка за основните приноси. Текстът е с обем 325 страници. Използваната литература съдържа общо 404 заглавия. Приложенията се състоят от 194 страници с 402 изображения.

Наименованията на главите – „Архангелски култ“; "Иконографски традиции на ангелските образи в българското изкуство до освобождението"; "Архангелските образи в иконографията на българското църковно изкуство от края на XIX и началото на XX век" изясняват логиката на изследваната тема. Трудът притежава задълбочен аналитичен подход и изчерпателност по отношение на конкретно дефинираните аспекти на изследване. Намерен е текстовят баланс, ясно са дефинирани целите и задачите, както и границите на изследването.

За целите на дисертацията е разработена методология включваща богат набор от многообразни методи на изследване: исторически, описателен и иконологичен метод, сравнителен и иконографски анализ; изобразителен метод – събиране и класифициране на изобразителен материал.

Информационната база, върху която стъпва изследването, е свързана с книги, публикации, текстови описания, в областта на религията теологията на културното наследство.

Дисертацията е правилно и точно структурирана в три глави, като хронологично проследява определените аспекти на научното изследване.

В първата глава обстойно са разгледани някои от фундаменталните аспекти на иконографията на старозаветни и новозаветни сцени. Най-значимото ангелско изображение, от иконографска и теологична гледна точка, е "Старозаветна троица". Докторантката правилно отбелязва за сцената, че съдържа най-важната християнска доктрина – за единосъщната и неделима Троица, но изображението казва много повече. Максималното откровение на Божията същност е любовта. За да съществува в изобилие любовта не трябва просто да е „взаимна”, но и „споделена”. В затворения кръг на любов между двама души все още не се постига съвършенство на любовта. При Бога този „трети”, с който другите двама споделят взаимната си любов, е Светия Дух. Сцената изобразява три ангела седнали около маса, наподобяваща олтар. Ръцете на Тримата сочат към блюдо в центъра на масата, в който се вижда глава на животно. Този елемент е отправка към себеотдаването, което е винаги вид жертва. Взаимната любов е страдаща любов, затова и масата, около която е разположена Троицата е жертвена маса (Йоан. 13:8). В средата на композицията е Второто лице, Въплътеното Слово, облечено с цветовете на Христос Вседържител. Пурпурното червено показва царственост и божественост. Синьото символизира въплъщението, приемането на човешката природа от Христа. Златните ленти върху пурпурната дреха, наречени ефут, са отличителен знак за правото на ораторстване, на публично изразяване. Христос е Въплътеното слово, в него се реализират и интерпретират всички пророчества и предобрази, скрити в лица и събития. Зад гърба му е дъба от Мемре, символизиращ кръста Христов. Ангелът в дясно представя Светия Дух. Той е облечен в зелено – цвят, свързан с функцията на Светия Дух, който животвори, освещава, осиновява и обожествява. Двете фигури са в лек поклон, реверанс към третата фигура (лявата), която е образ на Бог Отец. Тримата държат жезли - това показва пътуването, странстването на Изхода от кръга, водещо до посещението на Авраам, до посещението на човека. В центъра на сцената е всъщност блюдото с жертвата. Масата е олтар - предобраз на Пасхата Христова, предобраз и на Тайната вечеря, където Иисус ще установи Евхаристията и основе Църквата.

Кръгът, сключен между Светата троица показва пълнота и вечен живот. Той означава също отвореност, не остава затворен, а води към разширение. Тази отвореност е същевременно покана за съучастие.

Описвайки Архангелите, докторантката отчита, че Арх. Михаил е архистратегът сред небесните сили. Редно би било да се отбележи, че Арх. Гавраил е този, който открива величието на вечната Божия Тайна - вече материализирана, въплътена в човешки образ. Гавраил открива Благовещението (Лук. 1:26-55), зачеването на нетленния Бог като човек в утробата на Девата-Майка. Това събитие ознаменува началото на спасението, имащо за цел да превърне човека в Бог по благодат, а не по естество и заслуги.

Следвайки логичното развитие на темата, втората глава разглежда проблема за ангелските образи в българското изкуство в периода от Средновековие до Освобождение, като хронологично са проследени иконографските особености. Стриктният и систематичен подход убедително продължава в следващите глави и подкрепя поставените в научния труд цели и изразените тези и изводи.

В справката за основните приноси докторантът изтъква шест безспорни приноса. Целта, предметът и методите на изследване са конкретни и правилно формулирани. Изследваният проблем е актуален и значим, както за развитието на българското и световно изкуство и тяхното опазване, така е и сериозен принос към съвременната иконопис и иконография.

Съдържанието на дисертацията, качествата и обемът на разработката, приложенията и богатата илюстративна част, както и направените научни публикации, дават основание за притежание на всички нужни качества за един научен труд, поради което предлагам на уважаемото Научно жури да подкрепи и оцени положително обсъжданият дисертационен труд на Тотка Петрова Григорова и да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

Дата: 26.06.2017

проф. д-р. Здравко Каменаров